

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

№8
2025

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 424 sahifa,
1-avgust, 2025-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F.O. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalarini tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F.O. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – doctor of philosophy (PhD) in psychology

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo‘yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo‘yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta’limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo‘yicha
ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Zamonaviy maktabgacha ta'lim tashkiloti direktori modeli: tizimli boshqaruv yondashuvi asosida shakllanishi.....	14
<i>Abdullayeva Nafisa Shavkatovna, Maraimova Muxtabar Pulatovna</i>	
O'smirlardagi nevroz holatining psixologik xususiyatlari.....	20
<i>Abduraximov Doniyor Abdusaid o'g'li</i>	
Ta'lim siyosati va o'qituvchilarning kasbiy rivojlanishi: xalqaro tajriba va o'zbekistonda amaliyot taqqoslamasi.....	25
<i>Ahadova Mushtariybonu Akmal qizi</i>	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishning hozirgi holati va o'ziga xosligi	30
<i>Beknazarova Muxlisa O'tkir qizi</i>	
Ta'lim sifatini oshirishda "Barkamol avlod" bolalar maktablarining zarurati va ahamiyati	33
<i>Eshmuminova Oybarchin Botirovna</i>	
Bolalarda nutq kamchiliklari: etiologiya, rivojlanish dinamikasi va erta aralashuv	39
<i>Isayeva Mushtariy Alisher qizi</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarini kitobxonlikka o'rgatish usullari	44
<i>Maydonova Saboxat Sadulloyevna</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kitobxonlik vositasida badiiy adabiyot namunalari qiziqishni shakllantirishning o'ziga xos jihatlari.....	48
<i>Mingbayeva Barno Ubaydullayevna</i>	
Pedagogical Characteristics in Enhancing Speaking Skills of Esp Learners in English Language Classes Through Digital Technologies	52
<i>Pardayeva Zulaykho Yusubjonovna</i>	
Nutq buzishlarida uchraydigan idrok jarayonining o'ziga xos xususiyatlari	55
<i>Ruziyeva Guzal Shuxrat qizi</i>	
"Biologik savodxonlik" tushunchasi zamonaviy ta'lim paradigmasi kontekstida	59
<i>Umaraliyeva Mamura Tashxodjayevna</i>	
O'qituvchi faoliyatida kasbiy madaniyatning o'rni	65
<i>Umarova Feruzabonu Bobir qizi</i>	
Gamifikatsiyalangan jismoniy tarbiya mashg'ulotlarining 11–12 yoshli o'quvchilarda emotsional barqarorlikka amaliy ta'siri.....	68
<i>Tojiyev Baxriddin Baxtiyorovich</i>	
O'quvchi yoshlarni milliy qadriyatlar va an'analarga hurmat ruhida tarbiyalashning nazariy asoslari	72
<i>Isokov Ravshanbek Ulug'bek o'g'li</i>	
Media va axborot savodxonligi 21-asr pedagoglarning asosiy kompetensiyasi sifatida.....	76
<i>Boypolvonov Barot Djonqobulovich</i>	
Bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining leksik kompetensiyasini takomillashtirishning lingvistik va lingvometodik talqini.....	81
<i>Ismoilova Zarnigor Raximjon qizi</i>	
O'quvchi yoshlarni milliy qadriyatlar va an'analarga hurmat ruhida tarbiyalashning nazariy asoslari	86
<i>Isokov Ravshanbek Ulug'bek o'g'li</i>	
Pedagogik faoliyatda stress namoyon bo'lishiga ijtimoiy omillarning ta'siri	90
<i>Jumanova Ug'loy Sodiqjonovna</i>	
Oliy ta'lim muassasalarida nomutaxassislik yo'nalishlarida ingliz tilini o'qitishni takomillashtirish.....	96
<i>Koshayeva Sansabila Kamiljanovna</i>	
Ijtimoiy-ekologik madaniyatni rivojlantirishda xalqaro tajribalar va ta'lim jarayonining o'rni.....	100
<i>Mamajonova Fotimaxon O'ktamovna</i>	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kreativ kompetentligini rivojlantirishning ahamiyati	105
<i>Murodova Madina Karim qizi</i>	
Elektrotexnika va elektronika fanini o'qitishning zamonaviy metodlari	108
<i>Ortiqov Mironshoh Sodiqovich</i>	

Bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyasini takomillashtirishda Blended learning texnologiyasini O'zbekiston oliy ta'lim tizimiga tatbiq etish.....	110
Pakirdinova Sharofat Abdumutaljonovna	
O'zbekistonda ta'lim sohasi bo'yicha strategik dasturlarni ishlab chiqish istiqbollari.....	115
Quronboyeva Mavluda Bahodirovna	
Xalqaro baholash dasturlari va neyropedagogika	120
Sidiqova Yulduz Sobirovna	
6-sinf o'quvchilarida matn bilan ishlash ko'nikmasini shakllantirish metodikasi	123
Xamroyeva Dilnoza Jahongir qizi	
Talabalarda pedagogik qobiliyatlarni shakllantirishda pedagogik texnologiyalarning ahamiyati	128
Yusupov Ulug'bek Kadirovich	
Adabiy ta'lim jarayonida o'quvchi ma'naviy kamolotini ta'minlashda motivatsiya uyg'otish texnologiyalarini takomillashtirish	132
F. Zaynabuddinov	
Развитие поликультурной компетентности студентов в образовательной среде вуза	135
Киреева Эльвина Фларитовна	
Yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda pedagogik xususiyatlar	140
Sanayev Gayrat Shermuxamedovich	
Maktabgacha yoshdagi bolalar muloqot madaniyatini tarbiyalashning pedagogik mexanizmlarini takomillashtirish	144
Boybo'riyeva Saodat O'ralovna	
Kattalar ta'limi texnologiyasi: muammolar, yondashuvlar va rivojlanish yo'nalishlari	148
Davletova A.	
Yangi O'zbekistonda inklyuziv ta'limni rivojlantirishning huquqiy asoslari	152
G'aniyeva Gulrux Tavakkaljon qizi	
Innovatsion ta'lim texnologiyalari asosida bo'lajak o'qituvchilarni ma'naviy-axloqiy sifatlarini rivojlantirish	156
Madmarova Gulchexra Qodirovna	
O'lkashunoslik materiallarining oliy ta'lim jarayonida tarbiyaviy salohiyatini ochib berish	160
Mamajonov Mo'minjon	
Muhandislik grafikasi darslarida o'quv faoliyatining shaxsga yo'naltirilgan innovatsion modeli	165
Mamasidikova Gulnora Muhammad qizi	
Sun'iy intellektga asoslangan ta'limiy resurslarning pedagogik imkoniyatlari.....	169
Muhiddinov Muhiddin Nuriddin o'g'li	
Ijod maktablari o'quvchilarining badiiy-ijodiy kompetensiyasini rivojlantirishda interfaol metodlarning ahamiyati.....	173
Nurmatova Shohistaxon Muhammadjonovna	
Voleybolchi qizlarni tayyorlashning differensial vositalaridan foydalanish zarurligini, ularning o'yin amplusini hisobga olgan holda aniqlash usullari	178
Odilova Feruzaxon Valijon qizi	
PIRLS baholash tizimini qo'llash vositasida mustaqil o'qishga o'rgatishda IMEN texnologiyalaridan foydalanish.....	184
Olimjonova O'g'ilxon Abdurasul qizi	
Yoshlar o'rtasida internet qaramligi va ijtimoiy izolyatsiya zamonaviy Maugli sindromining klinik ko'rinishlari	188
Polvanov Rasulbek Baxtiyarovich	
Boshlang'ich maktabda o'zbek tili darslarida differensial ta'limdan foydalanishning pedagogik shart-sharoitlari	192
Rasulova Nozigul Abdivahid qizi	
Ona tili va o'qish savodxonligi darslarida boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutqini takomillashtirish	196
Sharofova Nilufar Ilhom qizi	
Xalqaro baholash dasturlari asosida ta'lim samaradorligini oshirishning pedagogik shart-sharoitlari (PIRLS misolida).....	200
Tuxtasinova Munira Ibragimovna	
Fransuz tili darslarida tabiatshunoslik atamalarini boshlang'ich sinflarda shakllantirish va o'rgatishning o'ziga xos xususiyatlari.....	204
Umarova Madinabonu Bahodir qizi	

O'smir psixologik salomatligini barqarorlashtirishda art-terapiyadan foydalanishning imkoniyatlari	208
<i>Yusupxodjayeva Umida Baxodir qizi</i>	
Nofillologlarni (filolog bo'lmaganlarni) kasbiy aloqa madaniyatiga o'rgatish maqsadida zamonaviy ingliz tilining lingvometodik tahlili.....	214
<i>Zarina Itolmasova</i>	
Forsayt va qaror qabul qilishni bog'lovchi kognitiv komponentlar.....	219
<i>Hasanova Sumanbar Hamroqulovna</i>	
Разработка и внедрение виртуальных лабораторных работ по биохимии для студентов фармацевтических факультетов.....	222
<i>Мамадалиева Зарина</i>	
Abduqodir Shakuriyning ta'lim va tarbiya haqidagi umumiy qarash va g'oyalari: chuqur tahlil	226
<i>Ashurova Dilrabo Isroil qizi</i>	
Bo'lajak pedagoglarda ijtimoiy-madaniy kompetentlikni rivojlantirish metodikasini takomillashtirish tizimi ..	230
<i>Jakbarova Zarifaxon Solijon qizi</i>	
Badiiy-estetik qobiliyat tuzilmasi va uning rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillar	233
<i>G. S. Kaxarova</i>	
Umumta'lim maktablarida informatika o'qitish asosida ta'limni raqamlashtirishning metodologik asoslari...	236
<i>Mamajanov Rakhmatilla Yakubjanovich</i>	
Shaxsda ma'naviy intellektni rivojlanishiga qadriyatlar yo'nalganligining ta'siri.....	240
<i>Mirxoliqova Charos Xabibullayevna</i>	
O'qituvchilarning sun'iy intellekt bo'yicha kompetentligini rivojlantirishda metodik yondashuv	244
<i>Najmetdinova Nargiza Sayfetdinovna</i>	
Ismlarning ma'noliligi va ularni o'qitishda lingvopedagogik yondashuvlar	252
<i>Sanakulov Zayniddin Ibodullayevich</i>	
Fitnes-aerobika mashqlaridan foydalangan holda sog'lomlashtirish mashg'ulotlari uslubiyati.....	258
<i>Shaxriddinova Laylo Nurxonovna</i>	
Raqamli ta'lim texnologiyalarining didaktik va "learning analytics"ning nazariy asoslari	262
<i>Sulaymanov Zulqaynar Rajabali o'g'li</i>	
Esse yozishni o'rgatishda zamonaviy metodlar.....	268
<i>Xamroyeva Dilnoza Jahongir qizi</i>	
Iqtisodiy matnlar tarjimasini o'rgatishda raqamli simulyatsiya va virtual reallik (VR) texnologiyalaridan foydalanish imkoniyatlari.....	272
<i>Xujanazarova Nozima Omonjonovna</i>	
Yoshlarni harbiy vatanparvarlik ruhida tarbiyalashning ilmiy metodologik asoslari	275
<i>Axmedov Nodir Sadir o'g'li</i>	
Talaba-yoshlarda qo'shiq ijrochilik san'atini shakllantirishning zamonaviy pedagogik xususiyatlari: ta'lim islohotlari kontekstida yondashuv.....	279
<i>Begisbay Temirbayev</i>	
Xorijiy davlatlarda biologiya o'qituvchilarini tayyorlash tajribasi va uni O'zbekiston sharoitida qo'llash imkoniyatlari.....	283
<i>Hayitov Abdirasul Eshdavlatovich</i>	
Texnika oliy ta'lim muassasalari talabalariga umumiy fizika kursini o'qitishda virtual laboratoriyalarning ahamiyati.....	286
<i>Abdurakibov Akmal Abdugaparovich</i>	
Ixtisoslashtirilgan maktab o'quvchilarining gapirish va yozish ko'nikmalarini rivojlantirishda yangi – "instruksional texnologiya" va sun'iy intellektga tayanib o'qitish metodologiyasi.....	290
<i>Abrorxo'ja Muminxo'jayev Muksumxodjayevich</i>	
Jaloliddin Rumiy fikrlarining hozirgi yoshlarga ta'siri	296
<i>Allayarov Doniyor Islom o'g'li</i>	
Zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida o'quvchilarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirish.....	298
<i>Aygul Aralbayevna Urazimbetova</i>	
Sud psixologik ekspertizasida travmatik tajriba (PTSD) fonida emotsional reaksiya va ko'rsatma sifati o'rtasidagi bog'liqlik.....	301
<i>Dehqonboyev Shohjahon Oybek o'g'li</i>	
Boshlang'ich ta'limda 4 "K" kompetensiyalarini rivojlantirishdagi muhim dolzarbliklar	307
<i>Idiyeva Gulchehra Izomovna</i>	

Bikaryer oilalarda gender rollar integratsiyasi jarayonidagi psixologik omillar.....	311
<i>Ishboboyeva Gulbarchin Rustam qizi</i>	
Talabalar mustaqil ta'limini tashkil etishda sun'iy intellekt texnologiyalarida foydalanish muammolari va yechimlari.....	315
<i>Karshiyeva Dilnoza Utkirjonovna</i>	
Boshlang'ich ta'limda o'quvchilarning metakognitiv ko'nikmalarini shakllantirishda reflektiv yondashuv.....	319
<i>Laylo Baxtiyor qizi Axmedova</i>	
1939-1945-yillarda O'zbekiston hududida qishloq xo'jaligidagi paxtachilik va oziq-ovqat muammolari.....	323
<i>Mutallibjonov Boburmirzo Muzaffarovich</i>	
Oliy ta'lim muassasalari talabalarining tajriba oxiri jismoniy tayyorgarligi darajasi dinamikasi.....	328
<i>Samadov Sardor Sodiqovich</i>	
O'zbekiston umumta'lim maktablarida mazmun va til integratsiyalashgan o'qitish (CLIL) yondashuvining pedagogik va amaliy imkoniyatlari.....	335
<i>Tursunaliyeva Muattar Alisher qizi</i>	
O'rta maktab 11-sinf o'quvchilarining lug'at boyligini oshirishda turli metodlarning o'rni.....	340
<i>Xamzayeva Ruxshona Abdusamadovna</i>	
Umumta'lim maktablardagi ingliz tili o'quv darsliklari tahlili.....	344
<i>Xiloldinova Zulayho</i>	
Ingliz klassik adabiyoti orqali talabalar ma'naviy-axloqiy dunyoqarashini shakllantirishning innovatsion yondashuvlari.....	348
<i>Ziyotov Farruh Saodilla o'g'li</i>	
XVI asr oxiri va XVII asr boshlarida ingliz dramasi janri va uslub xususiyatlari.....	352
<i>Sherqulova Zuloyho Dilshod qizi</i>	
Биохимическая роль витаминов как кофакторов в метаболических процессах организма.....	356
<i>М. У. Джалилов</i>	
ESL/EFL (ingliz tili ikkinchi/chet til sifatida) kontekslarida lug'at boyligini rivojlantirishda loyiha asosidagi ta'lim (PBL – Project-Based Learning): tajribalar, natijalar va O'zbekiston sharoiti uchun tavsiyalar.....	359
<i>Masharibova Sayyora Ahmedovna</i>	
Maktabga tayyorlov yoshidagi bolalarda kognitiv tezkorlikni rivojlantirishda multisensor yondashuvning samaradorligi.....	364
<i>Musratova Zilola</i>	
Yangi O'zbekiston sharoitida talabalarning tarixiy dunyoqarashini rivojlantirishda tarixiy ongning ahamiyati.....	367
<i>Shadibekova Dildora Fazildjanovna</i>	
O'zbekiston maktablarida ingliz tili darslarida tanqidiy fikrlashni rivojlantirish: yuqori sinflarda eksperimental tadqiqot dizayni.....	371
<i>Ahmadjonova Diyora Dilshod qizi</i>	
Texnika oliy ta'lim muassasalarida umumiy kimyo kursini integrativ takomillashtirishning ilmiy metodik asoslari.....	376
<i>A. A. Xaydarov</i>	
Sport faoliyatida pedagogning o'rni.....	380
<i>Isoqov Nuriddin Halim o'g'li</i>	
Katta maktabgacha yoshdagi yengil dizartriya nutq nuqsoniga ega bo'lgan bolalarning lug'at boyligini tekshirish.....	384
<i>Mamatova Aziza Bo'riboevna, Xayrulloeva Marjona Tuychi qizi</i>	
Sharqiy mintaqalarda ajrimdan keyingi erkaklarning psixologik holati: an'anaviylik va zamonaviylik o'rtasida.....	387
<i>Nazokat Xudoyqulova</i>	
Modellashtirish jarayonida "Geogebra" matematik dasturining imkoniyatlari.....	393
<i>O. Halimov, M. Jo'raqulova</i>	
Bo'lajak o'qituvchilarni ijodiy fikrlashini rivojlantirishning pedagogik psixologik asoslari.....	398
<i>Ozoda Tolipova, Jumaboyeva Zarnigor</i>	
Shaxsda psixologik barqarorlikni rivojlantirish omillari.....	403
<i>Ozoda Tolipova</i>	
Oilaviy qo'llab-quvvatlovsiz sportchilarda yolg'izlik hissi va depressiv belgilarning paydo bo'lishi.....	407
<i>Qaimova Gulmira Uchqun qizi</i>	

Duduqlanuvchi bolalar bilan olib boriladigan logopedik ishlarda oilaning o'rni	410
Raxmatova Elmira Shavkat qizi	
Ajrashgan oilalarda voyaga yetmagan bolalarning psixologik moslashuv darajasi	413
Ro'ziyeva Zilola Fayzulla qizi	
Rinolaliya nutq nuqsoniga ega bolalar bilan operatsiyadan oldingi davrda olib boriladigan logopedik ishlar	417
Shokirova Shaxnoza Dilmurodovna, Nig'matova Movluda Asatulla qizi	
Ertal turmush qurish muammosining ijtimoiy psixologik asoslari.....	421
Sodiqova Gulbarno Odiljon qizi	

KATTA MAKTABGACHA YOSHDAGI YENGIL DIZARTRIYA NUTQ NUQSONIGA EGA BO'LGAN BOLALARNING LUG'AT BOYLGINI TEKSHIRISH

Mamatova Aziza Bo'riboyevna

Nizomiy nomidagi TDPU,
Maxsus pedagogika va inklyuziv ta'lim fakulteti,
Logopediya kafedrası PhD, dotsenti

Xayrulloeva Marjona Tuychi qizi

Nizomiy nomidagi TDPU
Maxsus pedagogika va inklyuziv ta'lim fakulteti,
Logopediya yo'nalishi magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqola yengil dizartriya nutq nuqsoniga ega bo'lgan katta maktabgacha yoshdagi bolalarning lug'at boyligini tekshirish usullari, metodikalar hamda amaliy tavsiyalarni tadqiq etadi. Yengil dizartriya – artikulyatsion apparat innervatsiyasining yengil buzilishi bilan xarakterlanadigan nutq nuqsoni bo'lib, odatda bunday holatda gipersalivatsiya va turli tonuslar kuzatilmaydi. Namoyon bo'lishiga ko'ra, murakkab dislaliyaga o'xshaydi, ammo nutqda intonatsiyaning buzilishi, lug'at boyligining kambag'alligi, so'zlardan foydalanish va urg'udagi kamchiliklar, shuningdek, ko'plab tovushlarning talaffuzidagi qiyinchiliklar bilan ajralib turadi. Maqolada yengil dizartriya bolalarning lug'at xususiyatlari, lug'at boyligini tekshirish va rivojlantirish usullari, ota-onalar uchun tavsiyalar keltirilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, tizimli va muntazam mashg'ulotlar yengil dizartriya bolalarda lug'at boyligining sezilarli darajada ortishiga yordam beradi.

Kalit so'zlar: yengil dizartriya, lug'at boyligi, urg'u, impressiv va ekspressiv lug'at, diagnostika, patologiya, logopedik tekshirish, bilish jarayonlari, nuqson, diksiya, intonatsiya, dispraksiya, fonematik idrok, leksik-semantik komponentlar.

Abstract: This article explores the methods, approaches, and practical recommendations for assessing the vocabulary of preschool children with mild dysarthria. Mild dysarthria is a speech disorder characterized by minor disturbances in the innervation of the articulatory apparatus. In such cases, hypersalivation and abnormal muscle tone are usually absent. In its manifestations, it resembles complex dyslalia; however, it is distinguished by impaired intonation, limited vocabulary, difficulties in word usage and stress placement, as well as numerous challenges in sound articulation. The article discusses the vocabulary features of children with mild dysarthria, methods for assessing and developing their lexical capacity, and provides methodological advice for parents. The findings show that systematic and regular exercises significantly contribute to the enrichment of vocabulary in children with mild dysarthria.

Key words: mild dysarthria, vocabulary, stress, impressive and expressive vocabulary, diagnostics, pathology, speech therapy assessment, cognitive processes, speech disorder, diction, intonation, dyspraxia, phonemic perception, lexical-semantic components.

Аннотация: В данной статье рассматриваются методы, подходы и практические рекомендации по исследованию словарного запаса детей старшего дошкольного возраста с лёгкой формой дизартрии. Лёгкая дизартрия представляет собой речевое нарушение, характеризующееся незначительными нарушениями иннервации артикуляционного аппарата. При этом, как правило, не наблюдаются гиперсаливация и изменения мышечного тонуса. По своим проявлениям она напоминает сложную дислалию, однако отличается нарушением интонации, бедностью словарного запаса, трудностями в употреблении слов и постановке ударения, а также многочисленными затруднениями в произношении звуков. В статье освещаются особенности словаря детей с лёгкой формой дизартрии, методы диагностики и развития словарного запаса, а также даны методические рекомендации для родителей. Результаты исследования показывают, что систематические и регулярные занятия способствуют значительному обогащению словарного запаса у детей с лёгкой формой дизартрии.

Ключевые слова: лёгкая дизартрия, словарный запас, ударение, импрессивный и экспрессивный словарь, диагностика, патология, логопедическое обследование, познавательные процессы, речевое нарушение, дикция, интонация, диспраксия, фонематическое восприятие, лексико-семантические компоненты.

KIRISH

Dizartriya nutq nuqsoniga ega bolalarda lug'at boyligi muammosi logopedik amaliyotda juda keng tarqalgan muammo hisoblanadi. Yengil dizartriya bolalarning asosiy xususiyatlari – ifodasiz nutq, diksiyaning yomonligi, ko'p bo'g'inli so'zlarda tovushlarni buzish, almashtirish, so'zlarni noto'g'ri talaffuz qilish va boshqalardir.

Yengil dizartriya – buzilishda o'zini namoyon qiladigan nutq patologiyasi bo'lib, nutq funksionalligining fonetik va prosodik komponentlari buzilishi natijasida paydo bo'ladi. Dizartriyaning yengil shakli ko'pincha besh yoshdan keyin tashxis qilinadi. Nutq buzilishi namoyon bo'lishida u murakkab dislaliyaga o'xshaydi. Asosiy farq shundaki, dizartriya bilan og'rikan bolalarda nevrologik simptomlarning mavjudligi kuzatiladi. Shu sababli dizartriya tuzatishda kompleks mutaxassislar yordami zarur hisoblanadi. Bolalarni tashxislashda nevropatolog bilan hamkorlik juda muhim. Dizartriya aniqlashda alohida metodlar mavjud. Ushbu maqolada dizartriya nutq kamchiligiga ega bo'lgan bolalarning lug'at boyligini tekshirish usullari, metodikalari va amaliy tavsiyalar haqida so'z yuritiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Yengil dizartriya tashxisi qo'yilgan bolalar ko'pincha murakkab dislaliya bolalar bilan adashtiriladi. Tashqi ko'rinishidan farq qilmasa-da, yengil dizartriya bolalar lug'at boyligining kambag'alligi, so'zlarning ko'chma ma'nolarini tushunmaslik va qo'llay olmaslik hamda dispraksiya muammosining mavjudligi bilan ko'zga tashlanadi. Lopatina va N. V. Serebryakovaning ta'kidlashicha, dizartriyaning yengil shakliga ega bolalar so'zlarning ma'nolarini tushuntirishda asosan lug'aviy xususiyatlardan foydalanadilar. Bu ularning so'zlarning ma'no tuzilishida ustunligini ko'rsatadi. Normaga ega bo'lgan bolalarda esa leksik-semantik xususiyatlardan foydalanish ustunlik qiladi.

E. F. Arxipova o'z tadqiqotlarida bolalar so'zlarni tarqoq va kengaytirilgan ma'noda ishlatishini ta'kidlaydi. Dizartriyaning yengil shakliga ega bolalar nutq jarayonida so'zlarni o'zlariga eng tanish bo'lgan so'zlar va iboralar bilan almashtirishga moyildirlar. Ular uchun nutqning leksik tarkibini buzishning asosiy mexanizmi fonemalarni farqlashdagi buzilishlar hisoblanadi. Bu esa, o'z navbatida, so'zlarning eshitish va tasavvur qilishdagi kamchiliklar tufayli leksemalarni farqlashda qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi. Natijada bolalar so'zlarni tuzilish va grammatik jihatdan noto'g'ri talaffuz qiladilar. Chunki fonematik idrokning buzilishi bevosita so'zlarning noto'g'ri talaffuz qilinishiga sabab bo'ladi. Lug'at boyligini tekshirishda faol va passiv lug'atni o'rganish, bolalarda so'zlarni guruhlash, sinonim va antonimlarni farqlashni tekshirish muhim ahamiyatga ega. Yengil dizartriya katta maktabgacha yoshdagi bolalarning impressiv, ekspressiv nutqi hamda bog'langan nutqini tekshirishda quyidagi metodikadan foydalanish mumkin.

Tekshirish metodi: "Toping va tavsiflang" o'yini. O'yinda 10 ta bola ishtirok etadi. Ushbu o'yinni tashkil etish uchun turli xil 5 juft o'yinchoqlar tanlanadi: ikkita qo'g'irchoq – biri sumkachali, ikkinchisi sumkachasiz; turli rangdagi ikkita mushuk. Har bir o'yinchoqda ikkitadan farq bo'ladi. O'yinchoqlar birma-bir ko'rib chiqiladi va taqqoslanadi. Ularning xarakterli xususiyatlari va farqlarini aytish orqali bolaning lug'at boyligi faollashtiriladi. Keyin tarbiyachi o'yinchoqlarni yashiradi (bolalar ularni tezda topishi uchun) va topishni taklif qiladi: "Imron oq mushukchani, Soliha qora mushukchani, Abdulloh esa sumkachali qo'g'irchoqni topadi". Bolalar o'yinchoqlarni topib olib kelishadi. O'qituvchining savollari orqali ("Sizda qanday mushuk bor? Mushukning boshida nima bor? Va bu nima?") bolaning nutqiy faolligi tekshiriladi. Yuqoridagi metodika orqali bolaning ko'ruv idroki, xotira xususiyatlari, lug'at boyligi va praksis xususiyatlarini tekshirish mumkin.

TAHLIL VA NATIJALAR

Yengil dizartriya nutq nuqsoniga ega bo'lgan bolalarda lug'at boyligi tarqoq ko'rinishda bo'ladi. Bunday bolalar so'zlarni umumlashtirishga, murakkab jummalarni tushunishga va ular ishtirokida gap tuzishga qiyinaladilar. Yengil dizartriya maktabgacha yoshdagi bolalarda so'zlarning semantik tuzilishi rivojlanishida kechikish kuzatiladi. Ularning nutqida so'z ma'nosining lug'aviy va leksik-semantik komponentlari nisbatida og'ishlar namoyon bo'ladi. So'z yasash jarayonlarida ko'zga tashlanadigan xatoliklar muloqot bilan bog'liq muammolarni yuzaga chiqaradi va bu bolalarda kommunikativ hamda kognitiv imkoniyatlarni cheklaydi. Dizartriya bolalarda lug'at boyligi muammosini o'rganishda E. F. Arxipova, O. V. Pravdina, E. M. Mastuykova, K. A. Semenova, L. V. Lopatina, N. V. Serebryakova kabi mutaxassislar muhim hissa qo'shgan. Ularning tadqiqotlarida umumiy, artikulyatsion va mayda motorikani rivojlantirish, barmoq gimnastikasi, nafas va ovoz mashqlarini o'tkazish zarurligi alohida ta'kidlangan.

Yengil dizartriya katta maktabgacha yoshdagi bolalarning lug'at boyligini rivojlantirishda quyidagi metodlardan foydalanish mumkin. Xususan, "Men kimman" metodikasini misol qilib keltirish mumkin. O'yinda o'qituvchi har bir bolaga turli predmetlarning rasmini beradi. Rasmlar bolalarning peshonalariga yopishtiriladi, ammo bolalar rasmlarni ko'rmaydilar. Har bir bola o'ziga berilgan rasmning xususiyatlariga oid savollar beradi. Masalan,

bolaning peshonasida gilos rasmi bo'lsa, bola do'stlaridan "Men kimman?" deb so'raydi. Do'stlari esa: "Sen mevasan, ranging qizil, daraxtda o'sasan", deb javob berishadi. Bola aytilgan xususiyatlarga qarab peshonasidagi rasmning nomini topadi. Ushbu metodika bolalarda lug'at boyligini, bilish jarayonlarini va kommunikativ qobiliyatlarni rivojlantirishga yordam beradi.

Bundan tashqari, bolalarda mantiqiy fikrlashni rivojlantirish uchun ham bir qancha o'yinlarni qo'llash mumkin. Xususan, "Hikoyani davom ettir" metodikasi bolada mantiqiy fikrlashni rivojlantirishga yordam beradi. Metodika o'tkazilish jarayonida logoped bolalar uchun qisqa hikoya matnlarini tuzadi. Masalan, Lola ismli qizcha bugun suzish mashg'ulotiga ketish uchun ko'chaga chiqdi. Ko'chada qattiq yomg'ir yog'a boshladi va Lola uyiga qaytib kirdi. Onasi undan nima uchun qaytib kirganini so'radi, Lola esa: "...soyabonimni olish uchun va hokazo", deb javob berdi. Bolalarning har biriga hikoyachalar aytib beriladi va ular yarim qolgan hikoyani davom ettirishlari kerak. Ushbu metodika orqali bolalarda lug'at boyligini oshirish, taqqoslashga o'rgatish, predmetlarning xususiyatlarini o'rganish va mantiqiy fikrlashni rivojlantirish mumkin.

Dizartriya nutq nuqsoniga ega bo'lgan bolalarning lug'at boyligini rivojlantirishda ota-onalarning ham ahamiyati katta. Bu jarayonda ota-onalar uchun ham tavsiyalar mavjud. Bularni quyidagicha ko'rib chiqamiz: bolalarga kundalik nutqiy faoliyatda sifatli nutq materialini taqdim etish va ularning nutqini nazorat qilish dizartriya bolalarda talaffuz hamda lug'at boyligi bilan bog'liq muammolarni bartaraf etishga yordam beradi. Bolani harakatdan cheklamaslik va turli harakatli o'yinlarni birgalikda o'ynash bola miyasida harakatni dasturlashga va dispraksiyani bartaraf etishga ko'maklashadi. Bolalarning har qanday yutuqlarini rag'batlantirib borish va mutaxassislar bilan hamkorlikda ishlash tez orada ijobiy natijalar berishiga hissa qo'shadi.

XULOSA

Dizartriya nutq nuqsoniga ega bolalarda lug'at boyligini tekshirish va rivojlantirish – bu uzoq muddat davom etadigan jarayon hisoblanadi. Ushbu jarayonda kompleks yondashuv hamda ota-onalar va mutaxassislarning hamkorligi eng muhim omildir. Mashg'ulotlarni olib borish jarayonida nutqni, bilish jarayonlarini va praksisni rivojlantirish natijaning samarali bo'lishini ta'minlaydi hamda lug'at boyligining sezilarli o'sishiga yordam beradi. Dizartriya nutq nuqsoniga ega bo'lgan bolalar bilan ishlashda eng muhimi – har bir bolaning shaxsiy imkoniyatlarini va individual rivojlanishini hisobga olish, mashg'ulotlarni o'yin shaklida tashkil etish, bolalarga tanaffus berish va ularni yetarlicha rag'batlantirish natijalarni qisqa muddatda samarali bo'lishiga olib keladi. Bunday yondashuvlar bolada qiziqish uyg'otadi va ularning imkoniyatlarini kengaytiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Mo'minova L.R., Ayupova M.Yu. Bolalarda dizartriya nutq kamchiligini bartaraf etish texnologiyalari. – Toshkent, 2017-y.
2. Е.Ф. Архипова. Коррекционно-логопедическая работа по преодолению стёртой дизартрии. – Издательство "Астрель", 2008 г.
3. Е.Ф. Архипова. Стёртая дизартрия у дошкольников. – Издательство "Астрель", 2008 г.
4. И.А. Филатова. Формирование лексики у дошкольников с дизартрией (Выпускная квалификационная работа). – Екатеринбург, 2018 г.
5. Л.И. Белякова, Н.Н. Волоскова. Логопедия. Дизартрия. – Москва, 2009 г.
6. Н.В. Нищева. Система коррекционной работы в логопедической группе для детей с общим недоразвитием речи. – СПб., 2001 г.
7. О.А. Новиковская. Логоритмика для дошкольников в играх и упражнениях. – М., 2005 г.
8. В.К. Орфинская. Спорные вопросы обучения слышащих детей без речи. – Ученые записки ЛБПИ, 2001 г.
9. С.А. Кулаков. Основы психосоматики. – Санкт-Петербург, 2003 г.
10. О.В. Правдина. Логопедия. – М., 2005 г.
11. Х.М. Пулатова. Активизация речевой деятельности детей дошкольного возраста с общим недоразвитием речи. Автореф. дисс. канд. пед. наук. – Т., 2000 г.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. №8

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.